

גדולה שימושה

שימושה של תורה מרבינו הגדול מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מאת תלמידו הגאון רבי ששכר ברוך גולדנשטיין שליט"א

גיליון 6 | חג הסוכות תשפ"ו

לעיון

בדין אכילת כזית בליל יו"ט ראשון

ראיתי לחכ"א שליט"א שהעיר על מה דהניח השער הציון [סי' תרל"ט ס"ק ס'] דברי הגר"א במעשה רב דבלילה הראשון אסור לילך לישון עד שיפסקו הגשמים, ובפשוטו צ"ע דממ"נ אי מצטער פטור שרי לילך לישון, ואי מצטער חייב אמאי בעי להמתין שיאכל מדין כזית דילפי' מפסח, והניח בצ"ע.

אך לכאורה דין אכילה כזית ראשון אינו מדין הסוכה, אלא חיוב אכילה דילפי' בגז"ש ט"ו - ט"ו ממצה, וזוה"ל שפיר יכולין לחייבו מטריחין [בגמ' דנ"ט א' מברייטא] דרך במצטער בגוף הישיבה מהגשמים.

אבל לטרוח לחכות לקיום המצוה בזה שלא ישן כמו בשאר מצוות דבעי לטרוח לא לאכול וכו' עד קיום המצוה, וזה טירחא שלא קשור לעצם הישיבה, וזה שפיר יכולין לחייבו מצד קיום אכילה דליל ראשון דילפי' לחיוב זה ממצה, וזה אינו מדין הסוכה דשם איכא לפטור דצער.

וא"כ צ"ע הצ"ע דהשער הציון.

תשובה - לכאורה יפה כתב.

עיון בעניני המועד

בירור בטעם הדין ללבוש בגדים מיוחדים ליו"ט

בשו"ע (סי' תקכ"ט) דבגדי יו"ט יותר משל שבת, וצ"ב אמאי, והמג"א דעיקר חיוב שמחה ביו"ט ולכן של יו"ט יהי' יקר יותר, והנה הרמ"א (סי' תע"א) כ' מצוה לרחוץ ולגלח בעיו"ט ללבוש בגדים נאים כמו בשבת, ועי' לעיל ר"ס ורס"ב עכ"ל. ושם נעתק מהר"מ (כ"כ הר"מ פ"ל מהל' שבת ה"ג) שמשמע דמדין כבוד שבת ויו"ט נילף מכבוד שבת [כמבואר בר"מ פ"ו מיו"ט ה"ז] ובאמת בבית יוסף (סי' תקכ"ט) בשם הגהות ממוני' (פ"ו מיו"ט או' כ') מהירושלמי (פ"ק דקידושין סוף ה"ד) דשם מחלו' אי כלי יו"ט יקרים משל שבת, והשו"ע נקט כמ"ד דבגדי יו"ט חשובים טפי, ובב"י הגר"א ע"ד המחבר (סי' תקכ"ט) ציין מ"ד שהביא הב"י, דהירושלמי שבגדי יו"ט עדיפי, אך ע"ד הרמ"א לעיל (סי' תע"א) שציין דבבגדי שבת בבי' הגר"א מביא המ"ד השני בירושלמי, והארכנו בזה במקו"א, ורק לכאורה אם כנים אנו דלשו"ע בגדי יו"ט עדיפי משום דין שמחה א"כ ג"כ בחוה"מ בעי בגדי יו"ט, ובאמת דהפמ"ג (סי' תק"ל סק"א) נקט כן, אך המ"ב בהל' חוה"מ כ' דמדין כב' ובחווה"מ יש פחות מקרא קודש ומביא כמה שי' דאולי פחות משל שבת.

ושהצגתי הדברים לפני רבינו זצ"ל אמר דבאמת כהפמ"ג דג"כ בחוה"מ יש דין שמחה (כמבואר במועד קטן דף ח' ב') וכן נפסק בשו"ע (סי' תקמ"ו), רק המ"ב בהל' חוה"מ השעיה"צ שם נקט דכיון שפחות חשיב מקרא קודש סגי לשמחה אף בגד פחות חשוב משל שבת, אך יש חששו להפמ"ג ועכ"פ מי שלובש בגד קצר עדיף שילבש פראק.

(עיין עוד בקונטרס 'עמק הזהב' עמ' פ"ז [ניתן לראות באוצה"ח] מה שהארכנו בכל זה).

שו"ת בעניני חג הסוכות

פסוק 'למען ידעו דורתכם' האם נחשב לנוי סוכה

ראיתי בשם מרן רבן של ישראל הגר"ל שטינמן (שליט"א) זצ"ל, דשתולים בסוכה שלט הכתוב עליו כונת מצות סוכה 'למען ידעו' וגו' שכ' המ"ב כיון שאין המטרה לנוי סוכה רק לזכור כוונת המצוה, וממילא אי"ז נוי סוכה הנאסר כל שבעה.

יש לדקדק אם עושים אלו הפסוקים עם מסגרת סביב מצויירת יפה, אם כיון שעיקרו לזכירה ולא לקישוט או דסו"ס יש בו נוי כעת וכן כנ"ל בתולה סדר האושפיזין הנזכר בזוה"ק אם הוי כנ"ל רק לתפילה וזכירה ולא לנוי וקישוט. מה דעת רבינו בכ"ז יורנו ושכמ"ה.

תשובה - אין ראוי.

ברכת שהחיינו לאחר שישב בסוכה ואכל

מי שירדו גשמים ואכל בליל יו"ט בביתו, ובירך שהחיינו על היו"ט ואח"כ כשנכנס לסוכה ואכל ושכח מלברך שוב על הסוכה שהחיינו, אי דמי לפר"ח דבאכילה שניה, כבר א"א לברך, או דיכול לברך דמצוה מתחדשת ומתמשכת, עי' פמ"ג וביכורי יעקב [סי' תרמ"ז סק"ב] שדנו בזה.

וראיתי שהגאון הצדיק והחסיד ר"א גנחובסקי זצ"ל, רצה להוכיח מהשער הציון [תרס"ב - ד'] דלא יברך דהביא שם מחלו' אחרונים בשכח לברך שהחיינו על הלולב ביום הראשון אם מברך בשאר הימים כשנזכר והכריע לברך וז"ל: 'ובאמת אינו דומה זה לשאר עניני אוכל דקיי"ל בסי' רכ"ה דאינו מברך אלא בתחלה כשראהו ולא כשהורגל בו דהכא כיון דמפסקי לילות מימים בלילה אין זמן נטילה, כל יומא הוא מצוה בפ"ע, וצ"ע, עכ"ל, וא"כ לפי"ד עולה דבסוכה דלא מפסקי לילות מימים אז באמת דמי לפר"ח עכ"ד הגה"ח זצ"ל הנ"ל.

ויל"ע מ"ש משהחיינו על יו"ט דמבו' בגמ' עירובין (דף מ' ב') דאומרו כל ז' אפי' בשוק ולא אמרי' דכבר הורגל בו, מה דעת רבינו בכ"ז.

תשובה - סב"ל (ספק ברכות להקל).

כיוון הנענועים

במקום שמזרח וכו' של הבית הכנסת לא מדויק אם צריך להטות ולצדד בנענועים לצד המדויק או לאו דוקא.

תשובה - יטה קצת.

מה לברך קודם - ליישב או שהחיינו

בלילה הראשון דסוכות היכן או' השהחיינו קודם ה'לישב' או אח"כ, דראיתי גרסאות בזה בסידורים אפי' דהשו"ע [סי' תרמ"ג] הכריע דסוכה ואח"כ זמן, ועי' בסוגיא סוף סוכה [דף נ"ו א'] דבפולגותא. ובכף החיים כ' דבליל א' לא פליגי וכשו"ע, ובמ"ב דבדיעבד בלילה א' יצא גם שהקדים הזמן ללישב.

תשובה - המנהג אח"כ.

בירור בדברי הגר"א דסדר הד' מינים הוא כפי צורת האדם

בחז"ל דרשו דד' המינים כנגד אברי אדם, לולב כנגד השדרה, הדסים כנגד העיניים, הערבות כנגד הפה, והאתרוג כנגד הלב, [וגם דרשו דכנגד ד' כתות בעם ישראל ונגד ד' אותיות שמו הגדול, ואכמ"ל].

והגר"א בביאורו מבאר ההל' דהדסים צריכים להיות גבוה משל ערבה דהעיינים מעל הפה, וצ"ע דא"כ אמאי הלולב כנגד השדרה הי' צריך להיות תחתיהם ומבואר בגמ' סוכה [דל"ב ב'] שמעל ההדס טפח [ואולי דדרך השתחויה של צורת אדם, כמו שהי' בביהמ"ק לפני ה' בהכנעה שאז הפנים כפופים והשדרה בולט מעליהם], וצ"ע, (ומה שלא עשו כנגד אוזניים דתלוי בלב כמש"כ 'לב שומע' דע"י שימת הלב שומע).

תשובה - גם גבוה.

וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוּלָּה - אֲגֵרֶת נַחֲמָה לְרִבְיָנוּ עַל פְּטִירַת אִ"ח הָרַבִּינִית בַּת שֶׁבַע אֶסְתֵּר ע"ה

מוציא שמחת תורה התשע"ב

להו"כ מרן פאר הדור עטרת תפארת ישראל שליט"א בעל"ל לרגל בחג נחמתי בקצרה, וכעת הגיגי לבבי ונחמתי בעוני.

בזמן שמחתינו, חג האסיף נעתקה ממנו שמחה, ולתחתונים אנו שוכני ארץ מטה יגון ואנחה, בכי ומספד, אך לעליונים ששון ושמחה בעת נשקו ב' עולמים, ונסתלקה לבית עולמה נשמת צדקת וגדולה בתורה וחסד ומעשי"ט, ושם אשה גדולה עטרת בעלה, ועטרת תפא"י, היתה לאם משענה לכל דך ונכלם, בדמות קונה, להחיות לב שפלים ונדכאים, ולשמח לחזק ולעודד הגדולים עם הקטנים, יראי ה' וחושבי שמו יחד עם איש שיבה זקן, עד נער טף ועולל כולם שבאו בצל הבית הגדול והקדוש, בית צדיקים יעמוד ממנו שאבו עידוד וחיוזוק ממעיני הישועה.

ואין זמן להספד כי ההלכה דהמועד דוחה, ואשרי למי שלא נספד כהלכה בגלל קיום ההלכה, שזה מראה כל דוגמאת חיה, בת פוסק הדור מרן הגריש"א שיבלחט"א (זצוק"ל), שאוהב ה' שערי ציון המצויינים וכו', ואין לקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, וזה סימלה בחייה אף כי במותה, - וביום שב"ק לעת רעוא דרעואין, נתבקשה בסערה בחטף ובמיתת נשיקה בשב"ק דסוכות, שהוא בבחינת 'וימינו תחבקני' כידוע מהאר"י הקדו"ל ז"ל, והיא שחיבקה לכל, ומסוככת בעד כל באי שעריה דהבית הגדול שהיא עיקרה של בית אמה של מלכות, ושמה קא גרים (עי' יומא פ"ג ב') 'בת שבע' כדאיתא בזוה"ק (רעיא מהימנא פנחס רנ"ו) דז' ימי הסוכות מסטרא ד'בת שבע' [וגם שמה השני 'אסתר' כידוע מורה על מדת המלכות וכדא"י במגילה (ט"ו א') שלבשה מלכות רוח"ק, ואכמ"ל] דזה מורה על קידוש הטבע שנחלק עמודי' לשבעה, ויום השבת מאן דנולד בו קדוש כדאיתא בשבת [קנ"ו] (יש שפירשו שה' ממלא שנות צדיקים ביום לידתם פטירתם לא לידת הגוף אלא מיום עמידתם על דעתם, וכנראה שאצל הרבנית ע"ה ה' הכנתה ליום שב"ק כידוע שהיתה מופלגת בהכנסת אורחים בשב"ק).

ותמיד מדתה היתה של אשה כנשים הגדולות מרים ואסתר ודבורה שהנהיגו הכלל ישראל וימי שנותינו בהם שבעים שנה ב' מהר"ל דזה שלימות הטבעי, שהוא שבעי כיום השביעי, ושנה השביעית לארץ וכו', ואם היינו זוכים בעבור הכלל מוסיפים 'בגבורות שמונים' שמורה על מעל הטבע כיום השמיני עצרת וחנוכה ח' ימים שהוא רק לישראל הנימולים לשמונה, וזהו שהצדיק אבד אבד לדורו, דלעצמה השלימה ימי שנות ח', וכדא"י במגילה [שם] הצדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית, כל מקום שהיא מרגלית שמה, לא אבדה אלא לבעלה, וכ' המהרש"א שם לפרש זל"ק: 'כווננו בזה על השארת הנפש של הצדיק ואינו אבד במיתתו אלא לדורו שה' מגין עליהם בחייו, והמשיל למרגלית שלא נאבדה לעצמה דמרגלית שמה בכ"מ שהיא ולא אבדה לבעלה', רק נחמה פורתא אית לן דגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, ולולי המתים שמתפללים בעדן ומי כמוה ידע כל תחלואי ומצוקות זה הדור האחרון, תעתיק קודם על אביה הגדול מרן שליט"א (זצוק"ל) ה' יחזקהו ויחדש כנשר נעוריו, ועל רבינו בעלה מו"ר פאה"ד שליט"א (זצוק"ל) ועל בניה החשובים ועל כל משפחתה וכל הכלל שהיו לה כבנים ובנות בקרוב נזכה לראותה בקץ התחייה ובגה"ש בב"א.

בני הקט מיד ששמע הבשורה המרה לעת צאת השבת אמר בני נ"י"ו שיחי' לאוי"ט דרמוז בשם הרבנית ע"ה זמן סילוקה 'בת שבע' - אותיות ב' סוכות (ב' דחזה"מ) תשע"ב, בו ה' מילא שנותיה שנות צדיקים שה' מחשב וממלא מיום ליום מה יותר מתאים מסוכות שמורה צא מדידת קבע שכאן רק פרודור, וג"כ רבינו החסיד הגר"א זיע"א נסתלק בחג זה.

ותשחק ליום אחרון' כפי ששמענו שחיזקה ועודדה אחרי המנחה כדרכה עד הרגע האחרון לכל, ה' ישיבענו בו כרמו זו השנה, ונזכה בקרוב בגלוי חסדו המגולה בגה"ש, וקצרתי במקום שהייתי צריך להאריך בהספד של אשה גדולה הדור צדקנית וחכמנית צנועה וחסודה ממעמדי הדור כולו, "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", מי יחזק ויעודד כאם המנחמת לבניה, [וכפי ששמענו בהלוי' הטררגית של הגה"צ ר' משה גפן זצ"ל שג"כ נסתלק באופן מחריד ונורא החזיקה הרבנית ע"ה כל הלוי' לאמו הצדקנית תליט"א בדברי חיזוק ומרגוע כדרכה], וכמו שהאירה פנים לכל מלמטה ודאי תעמוד להמליץ טוב מלמעלה ושם יגדל כוחה ובפרט ששמענו שביקשה מאביה הגדול חמדת כל ישראל רבינו הגדול פוסה"ד מרן הגריש"א בן חיה מושא ה' יחייהו יחזקהו ובימינו יפרח צדיק, בבוא גוא"צ מורה לצדקה בקרוב ובב"א, במוציא חג דשנת דא דרך פלא שמזל' מרגיש שנזדרז הביקור עם מו"ר מרן שליט"א (זצוק"ל) קדם מו"ח מרן שליט"א (זצוק"ל) ושם ביקשה שהיות ובאים לעצתה וברכתה אלפי ישראל שיהי' קיום לברכות' כפי תיהי', ולכך נתברכה ועם זה הכח נסתלקה בהורמנא דמלכא מבי"ד של מטה וכעת מבי"ד של מעלה בכפל כפליים לתושי' תעמוד להמליץ טוב בעד שארית הפליטה שנזכה לישועה ולנחמה בגה"ש ובקץ התח' למחכי קץ ישועתו בקרוב.

וראיתי להוסיף צידוק הדין מש"כ בשם החפץ חיים "צדיק ה' בכל דרכיו" (תהילים קמ"ה ז') דגם זאת אשר כביכול סובל הקב"ה עלבון מה שיחזיקהו ח"ו ללא טוב וזהו מפני שהש"י"ת "חסיד בכל מעשיו" וכדאי הוא לו ית' כל הנהגתו ובלבד להיטיב מה שבאמת הטבה היא, וודאי כאן בשיקול תמים דעים, הצור תמים פעלו כאמרם (סנהדרין ל"ט א') מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, אם אכזרי הוא, הורג את כולו, אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר גדולים שבהם ביסורין וכו', כדי למרק עוונותיהם של ישראל, ויש בזה שפירשו "מלא גוויות בגויים" דאצל גויים כדי שישבו צריך להמית טובא, אך בעמ"י, "מחץ ראש על ארץ רבה" כי תשא ראש לוקח הראשיים והמובחרים בעד כללם.

והנני חותם דבריי, בכפילא, המקום ינחם לרבה"ג שליט"א (זצוק"ל) ולכל המשפ', ולכל בית ישראל האבלים בנחמת ציון וירושלים, בב"א.

לאחר זמן באנו קמיה רבינו ואמר יפה כתבת.

והבאנו למו"ר מסכתא קטנה 'שמחות' [העוסקת בדיני אבילות] עם ב' מו"ח הגרש"נ וסרשטיין שליט"א שזכה להסכמת רבינו.

'בסוד שיה' - רשימות מאת שעליתי להקביל פני רבינו ברגל בחג הסוכות

בחוה"מ תשס"ד. הייתי קמיה בתחילה עליתי קודם שאכל והי' הרבה אנשי שם על הסוכה [שהי' מעוטרת בתמונות אביו מרן זצ"ל ומרן רה"י האבי עזרי' זצ"ל ושיבלחט"א מו"ח מרן הגריש"א (שליט"א), ובאתי עם ילדי ובירך ואח"כ אמרתי שאומרים הרופאים על לידה שהעובר קטן שבועיים מהזמן שע"פ חשבונם, אמר הם לא יודעים כלום מה שאומרים, ובירך בהצלחה.

ואח"כ חזרתי יותר מאוחר ואמרתי באתי לקיים מצוות עלי' לרגל וי"א דאם גדול הדור אי"ז משום כבודו דאי"צ שיבוא, המ"ב מהפמ"ג דמ"מ אולי ישמע ד"ת א"ל הי' כאן מקודם אולי אחיך אמרתי שהייתי עם הילדים ולא הארכתיו וכעת באתי לקיים הנ"ל ולהתייעץ ולהתברך מפיו, ושאלתי שוב על הנ"ל דאומרים הרופאים עוד חששות והשיב כיום יודעים הרופאים להפך, [כוונת רבינו שמפחידים במקום לרפאות] ואמרתי אבל יכרך מו"ר שלא נזדקק להם חיך והושיט את ידו הקדו' ואמר ה' יעזור. [וב"ה שנולד בריא ושלם והכל היה כשורה, וכן היה פעמים הרבה שא"ל אי"צ לחוש לשטויות שאומרים הם לא יודעים והביא המדרש עה"פ 'רוקמתי בסתר בתחתיות' כדי שלא יהיה נס מגולה הקב"ה הסתיר זאת מעיני אדם ואי"צ לחקור בנסתרות].

חוה"מ תשס"ה - יום ג' ה' דחזה"מ נסעתי להקביל פני רבינו עם בני היקר ואמר מה שלומך ואמרתי זה בני נתן לו יד ובירך שיהי' ת"ח וג"כ אתה תיהי' ת"ח וענינו אמן, ואמרתי שהי' סנדק לבני זה ואחז בידו בחביבות משך כמה דקות שתוך כדי שאלתי השאלות דלהלן.

האם בכולל שראה"כ מחייב ללמוד מס' מסוימת ויש אברך שרוצה ללמוד עוד מס' האם די בסד"א ללימוד מסכת הכולל, א"ל סדר א' מספיק לאותו מסכת ולא צריך כל היום, אמרתי מצד האם מותר שראש הכולל רוצה שילמדו בב' הסדרים ואמר ששאלה האם הוא כגובר וקשה בידו להכריע. עוד שאלתי למשפ' מבוגרת שיוצאים חוץ לביתם לשבת או לחג ומבקשים מהם הבית האם צריכים ליתן מצד מדת החסד, וא"ל שאין חייבים, ושאלתי האם יכולים לבקש תשלום ע"ז והשיב כפי רצונם, ואינם צריכים ליתן כלל.

ראיתי בשם מרן מו"ח מרן הגריש"א שליט"א שעל אכילת מזונות קודם ליישב ולכא' מצד חשש הפסק בברכה והשיב שכן הוא המנהג לברך, ע"כ.

ודנו בעוד כמה דברים, וסיימנו בחביבות ובקשתי ברכה שיש לנו בת בן ובת, וא"ל יהי' לך הרבה ילדים וענית אמן.